

УДК 347.764 (441.1)

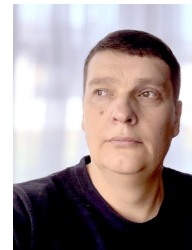
DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.4.34>

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Панченко Євгеній Валерійович,

аспірант

Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

У науковій статті на основі норм чинного законодавства України, що регулює страхові відносини, та наявних наукових положень, досліджено істотні умови договору особистого страхування військовослужбовців, які поряд з іншими становлять його зміст, особливості таких умов та порядок їх установаження.

Обґрунтовано, що з урахуванням специфіки особистого страхування, договір страхування військовослужбовців може передбачати різні поєднання страхових ризиків, форми та порядок здійснення страхових виплат, містити накопичувальний складник, зокрема на випадок дожиття до визначеного віку чи певної дати, та ризиковий складник, зокрема на випадок смерті в результаті нещасного випадку, травми, хвороби або ж втрати працездатності.

Установлено, що умови, на яких укладається договір особистого страхування військовослужбовців, мають вагоме значення, оскільки від них залежить належне виконання взятих на себе зобов'язань, що сприяє захисту прав та інтересів контрагентів за договором. Істотними умовами відповідного договору є його предмет, об'єкт страхування, страховий випадок, страхова сума, у межах якої страховик зобов'язаний провести виплату в разі настання страхового випадку, розмір страхового платежу і строки його сплати, строк договору та інші умови, визначені актами цивільного законодавства.

Звернуто увагу на те, що предмет договору особистого страхування військовослужбовців, як його істотна умова, становить надання страхової послуги страховиком страхувальникові щодо захисту майнових інтересів, пов'язаних із життям, здоров'ям, працездатністю, пенсійним забезпеченням військовослужбовців шляхом здійснення страхової виплати в разі настання певної події (страхового випадку), передбаченого договором.

Установлено, що страховим випадком за договором особистого страхування військовослужбовців слід уважати не лише зумовлену договором подію, яка відбулася і з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити страхову виплату, що характерне для договорів страхування з накопичувальним складником (пенсійне забезпечення військовослужбовців), а й випадкове заподіяння шкоди життю, здоров'ю військовослужбовця внаслідок настання зумовленої договором події під час дії договору страхування, унаслідок чого виникає обов'язок страховика здійснити страхову виплату.

Зроблено висновок, що, незважаючи на обмеження та особливості страхування військовослужбовців, ця сфера є важливою для забезпечення страхових інтересів цієї категорії осіб, які стоять на захисті України ціною свого життя та здоров'я. А тому актуальним завданням сьогодні є подальша розробка як на державному рівні, так й окремо страховиками страхових продуктів та програм страхування для військових із визначенням умов для належного надання їм страхового захисту, що є важливим елементом у механізмі соціального забезпечення цієї категорії осіб.

Ключові слова: договір особистого страхування військовослужбовців, істотні умови договору, зміст договору, предмет договору, об'єкт страхування, страховий випадок, страхова сума, строк договору.

Panchenko Yevhenii. Essential terms of the contract of personal insurance of military servicemen

In the scientific article, based on the analysis of scientific views and norms of the current legislation of Ukraine regulating insurance contractual relations, the essential conditions of a personal insurance contract of military servicemen, which, along with others, constitute its content, the features of such conditions and the procedure for their establishment, are examined.

It has been substantiated that, taking into account the specifics of personal insurance, a military insurance contract may provide for various combinations of risks by insurance classes, forms of insurance payments, include a cumulative (insurance in case of survival to a certain age or date) and/or risk component (insurance in case of death and insurance in case of illness, bodily injury, temporary and/or permanent (stable) loss of ability to work), be concluded with fixed and/or variable amounts of insurance sums, insurance payments and/or insurance premiums.

It has been established that the conditions under which a personal insurance contract of military servicemen is concluded are of great practical importance, since the proper fulfillment of obligations that contribute to the protection of the rights and interests of the counterparties to the contract depends on them. The essential conditions of the relevant contract are its subject, the object of insurance, the insured event, the amount of money within which the insurer is obliged to make a payment upon the occurrence of an insured event (the insured amount), the amount of the insurance payment and the terms of its payment, the term of the contract and other conditions determined by acts of civil legislation.

The attention is focused on the fact that the subject of a personal insurance contract of military servicemen, as its essential condition, is the provision of an insurance service by the insurer to the insured to protect the property interests associated with the life, health, ability to work, and pension provision of military personnel by making an insurance payment in the event of a insured event.

It has been established that an insured event under a personal insurance contract of military servicemen should be considered not only an event specified in the contract that has occurred and upon the occurrence of which the insurer is obliged to make an insurance payment, which is typical for insurance contracts with a accumulative component (pension provision for military personnel), but also an accidental causing of harm specified in the contract during the term of the insurance contract, as a result of which the insurer is obliged to make an insurance payment.

It was concluded that, despite the limitations and peculiarities of military insurance, this area is important for ensuring the insurance interests of this category of persons who defend Ukraine at the cost of their lives and health. Therefore, the current task today is the further development of insurance products and insurance programs for the military, which are an important element in the social protection system of this category of persons.

Key words: *personal insurance contract of military servicemen, essential terms of the contract, content of the contract, subject of the contract, object of insurance, insured event, insured amount, term of the contract.*

Страхування життя та здоров'я військовослужбовців, які проходять службу на території України (військовослужбовці Збройних сил України, військовозобов'язані та резервісти, члени добровольчих формувань територіальних громад тощо) (ст. 5 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [1]), становить сферу особистого страхування, правове регулювання якого здійснюється главою 67 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) та Законом України «Про страхування» [3].

Страхування військовослужбовців, на відміну від страхування цивільних осіб,

вимагає особливих підходів до його реалізації та окремих страхових продуктів, зважаючи на специфіку страхових ризиків, пов'язаних із життям, здоров'ям, працездатністю військових. Так, сьогодні в умовах дії воєнного стану в Україні страхування військовослужбовців пропонується деякими страховими організаціями, якими розроблені спеціальні страхові продукти та програми страхування, що дають змогу військовослужбовцям та їхнім сім'ям отримати страхові виплати в разі інвалідності, втрати життя чи необхідності лікування, а також програми страхування з накопичувальним складником. Такий страховий захист

передбачається умовами добровільного страхування життя Страхової компанії ARX [4], умовами добровільного страхування від нещасних випадків ПрАТ «Українська страхова компанія «КНЯЖА ІНШУРАНС» [5] тощо.

Важливим елементом відносин особистого страхування військовослужбовців, як і будь-яких інших договірних відносин, є їх зміст, який становить сукупність умов договору, визначених на розсуд сторін і погоджених ними, та умов, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства (стаття 628 ЦК України) [2]. Так, з урахуванням специфіки особистого страхування, договір страхування військовослужбовців може передбачати різні поєднання страхових ризиків, форми та порядок здійснення страхових виплат, містити як накопичувальний складник, зокрема на випадок дожиття до визначеного віку чи певної дати, так і ризиковий складник, коли йдеться про страхування на випадок смерті в результаті нещасного випадку, хвороби, втрати працездатності.

Як зазначають учені, до змісту будь-якого договору, крім його визначеності, повинна висуватися вимога про здійсненість того зобов'язання, яке встановлюють у договорі сторони. Адже договір не може вважатися таким, що має юридичну силу, якщо особа бере на себе зобов'язання, виконати які явно неможливо [6, с. 297].

Ступінь розробленості проблеми.

Сьогодні в науці цивільного права питання змісту договору особистого страхування військовослужбовців та власне його істотних умов досліджені недостатньо, що зумовлює потребу в науковому аналізі відповідних питань. Підґрунтям написання статті та сформульованих у ній результатів дослідження стали праці Н. В. Безсмертної, Т. В. Блащук, О. В. Дзери, А. С. Довгерта, Ю. О. Заїки, Г. О. Ільченко, Л. Л. Кінащук, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця, Р. А. Майданика, Н. В. Міловської, В. М. Никифорова, С. О. Погрібного, Р. В. Сobotника, Н. В. Федорченко, В. П. Янишена та інших.

Метою статті є дослідження істотних умов договору особистого страхування військовослужбовців, їх особливостей та порядку встановлення.

Умови, на яких договір укладається, мають велике практичне значення, оскільки від них залежить належне виконання зобов'язань, що сприяє захисту прав та інтересів контрагентів за договором [7, с. 587]. З метою недопущення порушення рівноваги інтересів між страховиком та страхувальниками договір страхування, відповідно до статті 89 Закону України «Про страхування», укладається з урахуванням загальних умов страхового продукту, що визначаються на підставі внутрішньої політики з андеррайтингу та внутрішньої політики з розроблення та впровадження страхових продуктів, розроблених і затверджених страховиком відповідно до вимог до розроблення таких політик, установлених нормативно-правовими актами регулятора [3]. За допомогою таких загальних умов здійснюється стандартизація страхових ризиків, а тому й страхових послуг, що надають страхові організації.

Своєю чергою, істотними умовами будь-якого договору вважаються ті, які необхідні й достатні для його укладення. Відповідно до статті 638 ЦК України, «договір є укладеним, якщо сторони у належній формі досягли згоди з усіх істотних умов» [2]. Як зазначає Є. О. Харитонов, істотні умови договору відображають його природу, а відсутність будь-якої з них не надає змоги сторонам виконати їх обов'язки, які покладаються на них за договором [7, с. 385]. Частина перша статті 638 ЦК України істотними називає: умови про предмет; умови, які визначені законом як істотні; умови, які є необхідними для договорів цього виду; умови, щодо яких за заявою однієї зі сторін має бути досягнуто згоди [2]. Водночас указівку на істотні умови того чи іншого договору може містити й спеціальне законодавство. Тому не випадково законодавець, визначаючи істотні умови договору, відсилає до спеціальних норм, присвячених договірним зобов'язанням цього виду, і називає істотними насамперед ті умови, які визнані такими згідно із законом і передбачені як обов'язкові в самих нормах права, що регулюють ці договірні відносини [8, с. 188].

Такими спеціальними нормами в межах ЦК України є Глава 67, яка безпосеред-

ньо присвячена договірним зобов'язанням зі страхування. Так, згідно зі статті 982 ЦК України, «істотними умовами договору страхування є предмет договору, страховий випадок, розмір грошової суми, у межах якої страховик зобов'язаний провести виплату в разі настання страхового випадку (страхова сума), розмір страхового платежу і строки його сплати, строк договору та інші умови, визначені актами цивільного законодавства» [2]. Своєю чергою, стаття 89 Закону України «Про страхування» містить спеціальні норми щодо умов, які обов'язково зазначаються в договорі страхування з урахуванням особливостей загальних умов страхового продукту [3]. Однак слід зазначити, що серед цього переліку умов, незважаючи на вказівку законодавця щодо їх обов'язковості, представлені як істотні умови, що впливають на чинність договору страхування і без погодження яких договір страхування не може вважатися укладеним, так і ті умови, що передбачають необхідні реквізити договору, зокрема: назва документа, дані про страховика та страхувальника, застрахованої особи, їх адреси тощо, та не є його істотними умовами.

З огляду на положення ЦК України та Закону України «Про страхування», істотною умовою договору особистого страхування військовослужбовців є його предмет, тобто те, про що домовляються страховик і страхувальник, щодо чого вони вступають у страхові правовідносини та чого бажають досягти. Відповідно до частини четвертої статті 89 Закону України «Про страхування», «предметом будь-якого договору страхування є передача страхувальником за плату ризику, пов'язаного з об'єктом страхування, страховику на умовах, визначених договором страхування або законодавством України» [3]. У юридичній літературі зазначається, що предмет договору становить собою дії, які має вчинити зобов'язана сторона [9, с. 174]. Ураховуючи зазначене, предметом договору особистого страхування військовослужбовців слід уважати надання страхової послуги страховиком страхувальникові щодо захисту майнових інтересів, пов'язаних із життям, здоров'ям, працездатністю, пенсійним забезпеченням

військовослужбовців шляхом здійснення страхової виплати в разі настання певної події (страхового випадку), передбаченого договором.

Договором особистого страхування військовослужбовців обов'язково має бути визначено також конкретний об'єкт страхування, з яким пов'язані страхові інтереси страхувальника (застрахованої особи), та страхові ризики, що пов'язані з цим об'єктом страхування. Обов'язковість визначення в договорі об'єкта страхування відображається в правових наслідках відсутності в договорі страхування відповідної умови, а саме в нікчемності договору страхування, у якому відсутній об'єкт страхування.

Як впливає із частини п'ятої статті 89 Закону України «Про страхування» [3], об'єктом страхування за договором особистого страхування військовослужбовців може бути життя, здоров'я, працездатність та/або пенсійне забезпечення такої особливої категорії осіб, як військові.

Для реалізації страхового зобов'язання в договорі особистого страхування військовослужбовців указується конкретна подія – страховий випадок, що також є однією з істотних умов договору. Так, відповідно до пункту 59 частини першої статті 1 Закону України «Про страхування», «страховий випадок – це подія, передбачена договором страхування або законодавством, ризик виникнення якої застрахований, з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування або відповідно до законодавства» [3].

Вчені відзначають, що договір страхування має містити вичерпний перелік винятків зі страхових випадків та ті обмеження щодо страхування, на які не поширюється дія страхового захисту за договором [10, с. 14]. Відповідно до частини п'ятої статті 93 Закону України «Про страхування», такі винятки та обмеження мають бути викладені зрозумілою для страхувальника мовою і не містити суперечностей та не допускати неоднозначного тлумачення змісту [3].

Страховий випадок тісно пов'язаний зі страховим ризиком, наявність якого

є передумовою виникнення та існування будь-якого страхового правочину. Страховий ризик – це нереалізований страховий випадок, тобто певна подія, ймовірність настання якої зумовлює потребу в страховому захисті. Згідно зі статтею 93 Закону України «Про страхування», «страхові ризики, які визначаються договором страхування, мають відповідати таким ознакам (крім договорів страхування життя лише з накопичувальним складником): 1) вірогідність та ймовірність настання; 2) неможливість передбачити конкретний час, місце, обставини настання події, а також розмір шкоди в разі настання страхового випадку; 3) відсутність імовірності невідворотності настання події в період дії договору страхування; 4) настання події спричинить негативні матеріальні наслідки для страхового інтересу страхувальника або інших осіб, визначених у договорі страхування; 5) настання події не пов'язано з навмисними діями страхувальника або інших осіб, визначених у договорі страхування (крім випадків, визначених законом або міжнародним звичаєм), і не передбачає отримання неправомірної вигоди» [3].

Ураховуючи зазначені ознаки, важливо вказати й на те, що здійснення страхової виплати в разі настання страхового випадку відбувається тоді, коли небезпека, від якої здійснюється страхування, є безпосередньою причиною випадкового заподіяння шкоди [11, с. 44]. А тому страховим випадком за договором особистого страхування військовослужбовців доречно вважати не лише зумовлену договором подію, яка відбулася і з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити страхову виплату, що є характерним для договорів страхування з накопичувальним складником (пенсійне страхування військовослужбовців), а й випадкове заподіяння шкоди життю, здоров'ю військового внаслідок настання зумовленої договором події під час дії договору страхування, унаслідок чого виникає обов'язок страховика здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, яка визначена в договорі.

Однією з істотних умов договору особистого страхування військовослужбов-

ців, як впливає зі статті 982 ЦК України, є розмір страхового платежу та строки його сплати [2]. Відповідно до частини четвертої статті 95 Закону України «Про страхування», «страхувальник зобов'язаний сплатити страховику страхову премію як плату за страхування згідно з умовами договору страхування» [3].

Як зазначає Н. В. Міловська, «відсутність домовленості сторін щодо питання про вартість страхової послуги внаслідок належного виконання договору страхування. Страхова премія лежить в основі будь-якого договору страхування, оскільки є грошовою оцінкою ступеня страхового ризику. Вона, з одного боку, індивідуальна і є одним із найважливіших елементів конкретного страхового зобов'язання, з іншого – необхідна для формування адекватного страхового фонду за сукупністю всіх зобов'язань страховика, будучи матеріальним забезпеченням можливих вимог для всіх учасників страхування» [8, с. 199].

Відповідно до частини восьмої статті 95 Закону України «Про страхування», сплата страхової премії згідно з договором страхування може здійснюватися одноразовим платежем або періодичними платежами [3]. Якщо страхові платежі здійснюються послідовно, у договорі страхування визначаються строки внесення чергових страхових платежів. При цьому несплата страхового платежу в установлені договором страхування строки є підставою для його дострокового припинення (стаття 105 Закону України «Про страхування») [3].

Розмір страхової премії як істотної, обов'язкової умови договору особистого страхування військовослужбовців, зумовленої його оплатним характером, залежить від прийнятого на страхування ризику, пов'язаного із життям, здоров'ям, працездатністю цієї особливої категорії осіб. Водночас інші умови, що стосуються, зокрема, порядку сплати страхової премії, не є істотними умовами договору страхування.

Однією з істотних умов будь-якого договору страхування, згідно зі статтею 982 ЦК України, зокрема й у сфері страхування військовослужбовців, є роз-

мір страхової суми, у межах якої страховик відповідно до умов договору зобов'язаний здійснити страхову виплату в разі настання страхового випадку.

Відповідно до статті 94 Закону України «Про страхування», «страхова сума може бути встановлена за окремим об'єктом страхування, страховим випадком, групою страхових випадків, договором страхування в цілому» [3]. Важливо зазначити, що розмір страхової суми в особистому страхуванні не обмежується, оскільки об'єктом страхування є страхові інтереси, пов'язані із життям, здоров'ям, працездатності фізичної особи, що не мають вартісної оцінки. Тому, як зазначає Н. В. Міловська, «страхова сума, на яку укладаються договори особистого страхування, теоретично може бути якою завгодно великою, але, як показує практика, її розмір обмежується здатністю страхувальника сплачувати відповідні страхові платежі» [12, с. 23].

У межах страхової суми здійснюється страхова виплата. При цьому у сфері особистого страхування, зокрема військових, з урахуванням положень частини дев'ятої статті 102 Закону України «Про страхування» [3], страхові виплати здійснюються незалежно від суми, яку має отримати застрахована особа за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням та соціальним забезпеченням, а також страхової виплати за іншими договорами страхування чи сум, отриманих як відшкодування збитків.

Вагоме значення як для договірних відносин загалом, так і для сфери особистого страхування військовослужбовців мають часові проміжки початку і закінчення дії договору. Строк договору страхування як його істотна умова – це період у часі, протягом якого учасники страхових відносин здійснюють належні їм права та виконують покладені на них обов'язки. Строк договору особистого страхування військовослужбовців безпосередньо залежить від страхового ризику, пов'язаного із життям, здоров'ям, працездатністю військових, адже що більший строк дії договору, то вища ймовірність настання страхового випадку, тобто реалізації страхового ризику, і то більший відповідно розмір страхової премії.

Згідно із частиною першою статті 98 Закону України «Про страхування», якщо договором страхування або законодавством України не передбачено інше, договір страхування набирає чинності з дня, наступного за днем укладення договору та/або сплати страхової премії чи її першої частини, та закінчується в день, що зазначений у договорі страхування як дата закінчення строку дії договору страхування. При цьому страховий захист діє протягом усього строку договору страхування, якщо інше не передбачено договором або законодавством України [3].

У контексті істотних умов договору особистого страхування військовослужбовців важливо зазначити, що будь-яка з його сторін може визнати недостатніми ті умови, що названі істотними в законі або є необхідними для договору цього виду, і ставити питання щодо включення до договору додаткових умов. Як зазначають учені, індивідуальні істотні умови важливі для тієї сторони, яка їх висуває. При цьому інша сторона, розглядаючи запропоновані умови договору, ухвалює рішення про їх прийнятність, і лише тоді досягається домовленість між ними [6, с. 301]. Так, для договору особистого страхування військовослужбовців вагоме значення має територія, на яку поширюється страхове покриття та обмеження щодо конкретних територій, на які страхове покриття не поширюється. Окреслення території дії страхового захисту впливає на визначення низки істотних умов договору страхування військових. В умовах дії воєнного стану територія перебування військовослужбовця визначає сукупність страхових ризиків та ступінь імовірності їх настання і, відповідно, обсяг страхового покриття, що впливає на розмір страхової премії та страхової суми, у межах якої здійснюється страхова виплата. Як правило, страховий захист не надається в разі перебування військовослужбовця на території ведення бойових дій або тимчасово окупованих рф територіях.

У змісті договору страхування військовослужбовців, незважаючи на наявність, передбачених законодавством «фільтрів» для належного укладення та погодження сторонами умов договору страхування, якими є насамперед переддоговірні стра-

хові відносини, не можуть допускатися несправедливі (недобросовісні) умови, тобто умови, коли всупереч принципу добросовісності має місце істотний дисбаланс договірних прав та обов'язків на шкоду споживача (стаття 18 Закону України «Про захист прав споживачів» [13]). Таким споживачем у договірних відносинах страхування є страхувальник (застрахована особа) як слабка сторони договору, яка не є професійно підкованою в усіх тонкощах сфери страхування, на відміну від страховика. Несправедливими, відповідно до Директиви ЄС від 05 квітня 1993 року 93/13/ЄЕС «Про несправедливі умови споживчих договорів» [14], вважаються умови договору, які не обговорювалися індивідуально сторонами та викликають значну невідповідність в правах і обов'язках сторін, що впливають з договору, завдаючи шкоду споживачу [15].

Отже, для договірних відносин особистого страхування військовослужбовців характерний передбачений на законодавчому рівні перелік істотних умов договору. При цьому будь-яка з його сторін може

пропонувати включення додаткових умов у договір, які, у разі відповідного погодження між сторонами, також набувають значення істотних. Водночас укладення договору особистого страхування військовослужбовців на умовах, які відрізняються від загальних умов страхового продукту, що розробляються та затверджуються страховиком відповідно до вимог, установлених нормативно-правовими актами, не може викликати жодних несприятливих наслідків для сторін цього договору.

Незважаючи на обмеження та особливості страхування військовослужбовців, ця сфера є важливою для забезпечення страхових інтересів цієї категорії осіб, які стоять на захисті України ціною свого життя та здоров'я. А тому актуальним завданням сьогодні є подальша розробка як на державному рівні, так й окремо страховиками, страхових продуктів та програм страхування для військових із визначенням умов для належного надання їм страхового захисту, що є важливим елементом у механізмі соціального забезпечення цієї категорії осіб.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20 грудня 1991 року № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 22.08.2025).
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 22.08.2025).
3. Про страхування : Закон України від 18 листопада 2021 року № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 22.08.2025).
4. Правила добровільного страхування життя Страхової компанії ARX у редакції від 13 квітня 2022 року. URL: https://arx.com.ua/uploads//ZD_0001.pdf (дата звернення: 22.08.2025).
5. Умови добровільного страхування від нещасних випадків ПрАТ «Українська страхова компанія «КНЯЖА ІНШУРАНС» від 19 липня 2022 року № 039-2022. URL: https://kniazha.ua/documents/offers/039-2022_19.07.2022.pdf (дата звернення: 22.08.2025).
6. Цивільне право України : підручник: у 2-х т. / За ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибко-Фатеевої, В. Л. Яроцького. Харків: Право. 2011. Т. 2. 816 с.
7. Харитонов Є. О. Цивільне право України / Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova, О. В. Старцев. Вид. 3-тє, перероб. і допов. К.: Істина, 2011. 808 с.
8. Міловська Н. В. Договірні зобов'язання зі страхування у цивільному праві України: проблеми теорії та практики : монографія. Київ : НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2019. 488 с.
9. Lukasevych-Krutnyk, I.S., Milovska, N.V., Popova, N.R., Rybachok, V.À., Belikova, S.O. Analysis of legal regulation of contractual obligations in the civil law system. *Astra Salvensis*. 2022. Volume 1. Pp. 169–182.
10. Calvin E. Smith. The Meaning and Effect of Military Service and War Exception Clauses in Life Insurance Policies. *Duke Bar Journal*. 2002. Vol. 3. № 1. Pp. 11–20.

11. Campbell N. Don't Be Lost: Different Conceptions of Loss in Insurance. *Insurance Law Journal*. 2009. Vol. 20. No. 1. P. 40–51. URL: <http://www.shortlandchambers.co.nz/doclibrary/public/Cases/DontBeLost.pdf> (last accessed: 22.08.2025).

12. Міловська Н. В. Розмір страхової суми як істотна умова договорів страхування. *Юридична Україна*. 2017. № 1. С. 21–28.

13. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 30. Ст. 379.

14. Council Directive No. 93/13/EEC of 5 April 1993 «On Unfair Terms in Consumer Contracts». URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:31993L0013> (last accessed: 22.08.2025).

15. Report of the Commission of the European Communities «On the Implementation of Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 «On unfair Terms in Consumer Contracts». Brussels, 27 Apr. 2000 COM(2000) 248 final. URL: http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/unf_cont_terms/uct03_en.pdf (last accessed: 22.08.2025).

Стаття надійшла у редакцію: 15.08.2025

Стаття прийнята: 02.09.2025

Опубліковано: 27.10.2025

